

Krystyn Matwijowski

**KONFERENCJA POŚWIĘCONA DZIEJOM STOSUNKÓW KULTURALNYCH
W EUROPIE ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ W XVIII W. (1700—1850) W MITTERSILL (AUSTRIA) 28 IX—2 X 1971 R.**

Zarysowujące się już od kilku lat na Zachodzie tendencje do prowadzenia badań interdyscyplinarnych doprowadziły do powołania do życia na terenie NRF swego rodzaju stowarzyszenia czy też instytucji, która zajmuje się organizowaniem spotkań przedstawicieli różnych specjalności interesujących się przeszłością krajów Europy środkowej i wschodniej: historyków gospodarczych, historyków medycyny, literatury, slawistów i germanistów. Nadano jej nazwę: Studienkreis zur Erforschung der Kulturbeziehungen in Mittel- und Osteuropa. Aktualnie pracami „Studienkreisu” kieruje dr K. Gehrman, wydawca ciekawego periodyku „Deutsche Studien”.

W październiku 1970 r. odbyła się pierwsza konferencja zorganizowana przez „Studienkreis” i Instytut Dziejów Europy, Południowej i Wschodniej Uniwersytetu Wiedeńskiego. Tematem spotkania było *Oświecenie w krajach Europy wschodniej i południowej*. Uczestniczyli w nim profesorowie, docenci i młodzi pracownicy nauki z ośrodków naukowych NRF, Szwajcarii, Austrii i Jugosławii. Kolejne spotkanie w 1971 r. postanowiono zaprogramować znacznie szerzej, pozostawiając uczonym dosyć dużą swobodę w wyborze problematyki. Konferencja miała być bowiem poświęcona wymianie informacji o stanie badań i różnych projektach badawczych w poszczególnych krajach. Zaproszenie wysłane zostało do historyków i innych specjalistów z Danii, Finlandii, Jugosławii, Rumunii, Węgier, Czechosłowacji, NRF i Polski. Na miejsce konferencji wybrano zamek w Mittersill pod Salzburgiem (Austria). Obrady rozpoczęły się dnia 28 IX i trwały do 2 X 1971 r. Otworzył je kierownik Instytutu Dziejów Europy Środkowej i Południowej prof. W. Leitsch. Pierwszy referat wygłosił prof. J. Matl. Poświęcony był on *Drogom i stanowi badań nad stosunkami literackimi i kulturalnymi między Rosją a krajami zachodnioeuropejskimi*. Referent zwrócił w nim uwagę nie tylko na historię badań, ale również na cechy charakterystyczne trzech centrów badawczych: rosyjskiego, NRD-owskiego i leżącego w krajach Europy zachodniej (NRF, Austrii, Szwajcarii i Francji). Pominęta została przez prof. J. Malta rola Polski w rozwoju tych stosunków i badania prowadzone w naszym kraju nad tymi zagadnieniami. Uwaga ta też w pewnym stopniu dotyczy bardzo interesującego referatu dr Gesemanna *Młode Niemcy w rosyjskiej publicystyce*. Z licznych innych referatów chciałbym zwrócić uwagę na referat H. Stanescu *O literaturze niemieckiej w okresie Oświecenia w Banacie*, który jeszcze raz pokazał, jak znaczną rolę w rozwoju ideologii oświeceniowej odegrała prasa i stowarzyszenia kulturalne, a nawet loże. Bliskie problematyce tego wystąpienia były referat prof. S. Kostiča z Jugosławii *O podręcznikach dla Niem-*

ców w Serbii w drugiej połowie XVIII w. (słowniki, rozmówki itp.) oraz komunikat W. Kesslera *O języku niemieckim w Chorwacji*. Duże zainteresowanie wywołał też referat dr M. D. Peyfussa *O kulturalnym znaczeniu kolonii w Austrii*.

Czwarty dzień obrad poświęcony został informacjom o badaniach prowadzonych w Polsce. *O stanie badań nad dziejami śląskiej kultury i projektach badawczych* mówił K. Matwijowski, podkreślając wkład polskich historyków w poznanie przeszłości tego regionu w ostatnim 25-leciu oraz konieczność połączenia wysiłków różnych specjalistów zajmujących się tą problematyką, nie tylko Polaków. Dr J. Staszewski wygłosił referat *O kulturze polskiej w czasach unii polsko-saskiej*. Jego wystąpienie było próbą rewizji całkowicie negatywnej oceny kultury tej epoki przy równoczesnym znacznie szerszym potraktowaniu wpływów zewnętrznych. Pokazywało jednocześnie nowe możliwości, jakie przed badaniami nad kulturą epoki saskiej otworzyło przejście niektórych metod stosowanych przez socjologię, choćby na przykładzie rozpoczynających się badań nad mentalnością społeczeństwa szlacheckiego. Z problematyką polską wystąpił też młody uczony szwajcarski dr G. Wiegand, przedstawiając swoją pracę *O publicystycznej reakcji na 2 rozbiór Polski*. Ograniczył się on w zasadzie do omówienia jego echa w czasopiśmie niemieckich.

Konferencję zamknął referat prof. E. Turczyńskiego pokazujący perspektywy badań nad zagadnieniami stosunków kulturalnych w krajach Europy środkowej i wschodniej. Po części naukowej odbyło się roczne zebranie „Studienkreis”, na którym przedstawiono nie tylko sprawozdanie z dotychczasowej pracy, ale również najbliższe zamierzenia, w tym zorganizowanie kolejnego spotkania poświęconego problemom stosunku publicystyki do problemu chłopskiego lub nawet szerszej problemowi chłopskiemu na przełomie XVIII i XIX w. w świetle literatury pięknej i publicystyki.

Roman Heck

OGÓLNOKRAJOWA KONFERENCJA NAUKOWA PT. PROBLEMY HISTORII REGIONALNEJ W SŁUPSKU

W dniach 16—17 V 1972 r. odbyła się w Słupsku konferencja poświęcona zagadnieniom historii regionalnej, zorganizowana przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz Oddział i Stację Naukową PTH w Słupsku. Obrady konferencji zajął prezes Towarzystwa prof. S. Herbst, podkreślając aktywność słupskiego środowiska naukowego w badaniach regionalnych nad przeszłością Pomorza Zachodniego oraz znaczenie tradycji historycznych w obecnym etapie intensywnego rozwoju gospodarczego i społecznego naszego kraju. Witający uczestników konferencji wiceprzewodniczący MRN w Słupsku mgr Szymańczak wysoko ocenił zasługi tamtejszego Oddziału PTH oraz oddziałów w Złotowie i Świdwinie w życiu kulturalnym i politycznym miasta i regionu.

Program naukowy otworzył referat prof. J. Topolskiego (Poznań) pt. *Założenia metodologiczne badań regionalnych w zakresie historii*. Autor zajął się w nim na wstępie naszkicowaniem ewolucji historiografii regionalnej, stwierdzając, że była ona w XIX w. domeną amatorów, lokalnych miłośników historii i miała charakter faktograficzny, naukowe ośrodki uniwersyteckie natomiast widziały swe zadania w badaniach o szerszej tematyce krajowej czy międzynarodowej, uprawianych zresztą także w sposób faktograficzny z zastosowaniem „zdrowego rozsądku” jako

głównego kryterium wartościowania omawianych zjawisk. W XX w. naukowy nurt historiografii ogólnej poczynił olbrzymie postępy metodologiczne, natomiast trzymająca się dawnych metod regionalistyka pozostawała za nim przez długi okres daleko w tyle. Obecnie, kiedy regionalistyką zajmują się przygotowani przez uniwersytety historycy, różnice w naukowym charakterze prac regionalnych i ogólnych zacierają się. Przechodząc do zagadnień ściśle teoretycznych, prof. J. Topolski poświęcił sporo uwagi pojęciu regionu, kładąc nacisk na fakt, że nie jest to tylko jednostka geograficzna, lecz również układ o ukształtowanej przez ludzi strukturze i specyfice historycznej. Podkreślił też wagę pojęcia regionu jako narzędzia metodologicznego w badaniach historycznych. Z kolei w pracach nad przeszłością określonej ziemi lub miasta ważną rolę jako punkt wyjściowy winien odgrywać — jego zdaniem — oparty na ogólnej wiedzy model regionu pomagający w ustaleniu programu i kwestionariusza badawczego. Po scharakteryzowaniu metody badań, podobnej w zasadzie w historiografii regionalnej do metod historiografii ogólnej, prof. J. Topolski stwierdził, że historiografia regionalna winna służyć także poznawaniu całokształtu procesu historycznego i dlatego musi stawiać sobie powiązane ze współczesnym rozwojem nauki historycznej cele badawcze.

Następny referat *Rola czasopisma PTH w rozwoju badań regionalnych* został przygotowany przez prof. M. Biskupa (Toruń), a wygłoszony w jego zastępstwie przez doc. E. Rozenkranza (Gdańsk). Autor wskazywał w nim m. in. na różnice charakteru i zadań czasopism wydawanych przez ośrodki uniwersyteckie i przez oddziały PTH w miastach nie posiadających wyższych uczelni. Postulował związaną z tym prac publikowanych w czasopismach regionalnych z szerszymi zagadnieniami bardziej ogólnej natury oraz proporcjonalne uwzględnienie tematyki gospodarczej, politycznej i kulturalnej. Apelowal do redakcji o troskę o poziom naukowy publikowanych materiałów i wzywał do szukania autorów nie tylko wśród historyków, lecz również geografów, ekonomistów, socjologów czy innych miłośników historii regionu. Podkreślał znaczenie publikacji biograficznych, wspomnień oraz kronik bieżącego życia naukowego, kulturalno-oświatowego i materiałów bibliograficznych.

Z kolejnym referatem *Doświadczenia Tow. Miłośników Historii w Warszawie w badaniach historii regionalnej* wystąpił doc. M. Drozdowski (Warszawa). Referat poświęcony był niemal wyłącznie postępowi prac badawczych nad przeszłością miasta Warszawy. W jego świetle postęp ten przedstawia się w ostatnich latach imponująco. Publikowany jest „Rocznik Warszawski” i „Studia z dziejów Warszawy”. Przygotowuje się wielotomową historię stolicy oraz informator o warszawskich zakładach przemysłowych i szereg prac monograficznych. Powstała w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Pracownia Dziejów Warszawy, przy której prowadzi się odpowiednie seminarium doktoranckie. Przy całym wyżej scharakteryzowanym rozmachu prac badawczych Autor wyraził też pewne uwagi krytyczne. Dotyczyły one m. in. małej atrakcyjności wydawanych publikacji i pominięcia w planach badawczych wielu ważnych zagadnień, szczególnie z zakresu historii najnowszej.

Ostatni referat pt. *Doświadczenia Stacji PTH w Słupsku w badaniach historii regionalnej* przedstawiła dr T. Machura (Słupsk). Stacja współpracuje blisko z lokalnym oddziałem PTH. Publikuje wartościową serię wydawniczą Biblioteka Słupska. Dostarcza artykułów do czasopisma „Zapiski Koszalińskie”. W Bibliotece Słupskiej ukazało się już szereg cennych monografii dotyczących przeszłości Pomorza Zachodniego. Stacja gromadzi materiały dotyczące ludności słowiańskiej, wspomnienia polskich robotników przymusowych pracujących w czasie okupacji na ziemi słupskiej, żołnierzy polskich i radzieckich, którzy o tę ziemi walczyli, wreszcie działaczy z okresu PRL. Opierając się na tych materiałach wydano zbiór

wspomnień członków PPR pt. *Lata walki i pracy*. Na najbliższy okres przewiduje się skupienie badań nad problematyką najnowszej historii Pomorza Zachodniego i przygotowaniem *Dziejów Słupska* oraz historii innych miast regionu.

W dyskusji nad referatami prof. S. Herbst zajął się pojęciem regionu i bronił znaczenia przyczynków regionalnych jako potrzebnej podstawy szerszych badań historycznych. Prof. R. Heck (Wrocław) wskazał na ważną rolę popularnych prac regionalnych, stwierdzał dopuszczalność zajmowania się przeszłością zarówno ziem ukształtowanych historycznie, jak i okręgów wykształconych w nowszych czasach w drodze przemian politycznych czy administracyjnych, wreszcie podnosił konieczność ostrożności przy posługiwaniu się modelem regionu jako punktem wyjściowym badań historycznych. Doc. M. Drozdowski krytykował konserwyzm występujący często w badaniach regionalnych i brak dostatecznej opieki nad nimi ze strony ośrodków uniwersyteckich. Domagał się oparcia tych badań na najnowszych podstawach metodologicznych. Prof. I. Pietrzak-Pawłowska (Warszawa) wskazywała na potrzebę wiązania prac nad przeszłością i współczesnością regionu, w związku z czym apelowała o wyzyskiwanie dorobku innych nauk: geografii, demografii, ekonomii i socjologii. Jej zdaniem na historykach regionalnych spoczywa poważny obowiązek dokumentacji współczesności. Doc. R. Rosin (Łódź) wzywał do odpowiedniego wyzyskania wysiłku miłośników historii amatorów. Stwierdzał, że czasopismo regionalne winno zawierać pełne omówienie lub przynajmniej zestawienie całej literatury dotyczącej danego terenu. Doc. S. Gierszewski (Gdańsk) opowiadał się za przyjmowaniem jako podstawy badań regionu historycznego, wskazując jednocześnie na rolę rejonów etnograficznych i językowych. Doc. J. Jasiński (Olsztyn) zajmując się czasopismami regionalnymi postulował równomierne traktowanie w nich wszystkich epok, a także uwzględnianie w nich dziejów wszystkich dawnych mieszkańców tych ziem, w tym także obcojęzycznych.

Doc. S. Michalkiewicz (Wrocław) przedstawił badania regionalne prowadzone we Wrocławiu, ze szczególnym uwzględnieniem roli Instytutu Historycznego Uniwersytetu i powołanego w nim zespołu do opracowywania historii miast dolnośląskich. Wspomniał też o niektórych ośrodkach powiatowych Dolnego Śląska posiadających osiągnięcia w dziedzinie regionalistyki (Legnica, Kłodzko, Wałbrzych, Jelenia Góra). Mgr Duda (Nowy Sącz) skarżył się na trudności występujące w pracy tego bardzo aktywnego ośrodka, jak niedostatki w ogólnej opiece ze strony placówek naukowych czy słabe uporządkowanie i udostępnienie zbiorów archiwów powiatowych. Doc. J. Wisłocki (Poznań) przedstawił tamtejsze prace regionalne z rozpoczętymi *Dziejami Wielkopolski* i przygotowywanymi wielotomowymi *Dziejami Poznania* na czele. Podkreślił też wagę żywego na tamtejszym terenie patriotyzmu lokalnego. Doc. J. Bieniarzówna (Kraków) mówiła o pracach ośrodka krakowskiego: przygotowywanej tam *Historii Małopolski* i monografiach poszczególnych miast. Podkreślała wagę odpowiedniego dla studiów regionalnych kwestionariusza badawczego. Doświadczeniami krakowskimi zajął się również dr Z. Ruta (Kraków), który zachęcał do nawiązania współpracy historyków wyższych uczelni z nauczycielstwem za pośrednictwem wojewódzkich ośrodków metodycznych. Prof. T. Mencil (Lublin) poświęcił znaczną część swego wystąpienia roli młodych historyków regionalistów oraz opiekunów przedmiotów uniwersyteckich. Prof. S. Herbst zamykając konferencję stwierdził optymistycznie, że obecne studia regionalne są ogólnie biorąc opracowywane na wyższym niż dawniej poziomie przez lepiej do tego przygotowanych historyków. Obradom odbywanym w Muzeum na zamku słupskim przewodniczyli kolejno profesorowie S. Herbst, T. Mencil i R. Heck.

W czasie trwania konferencji zorganizowano w dniu 17 maja pod przewod-

nictwem prof. I. Pietrzak-Pawłowskiej krótkie spotkanie redaktorów czasopism PTH, na którym omawiano potrzebę dyskusji nad czasopiśmiennictwem historycznym w Polsce, profil periodyków regionalnych Towarzystwa i niektóre kwestie organizacyjnowydawnicze. W tymże dniu odbyło się również zebranie poświęcone sprawom finansowym oddziałów samobilansujących się PTH, do których należy również jako oddział Wrocławskie Towarzystwo Miłośników Historii.

Dla uczestników obrad zorganizowano wycieczkę do skansenu słowińskiego w Klukach nad jeziorem Łebsko. W sumie konferencję słupską należy uznać za imprezę udaną i pożyteczną.